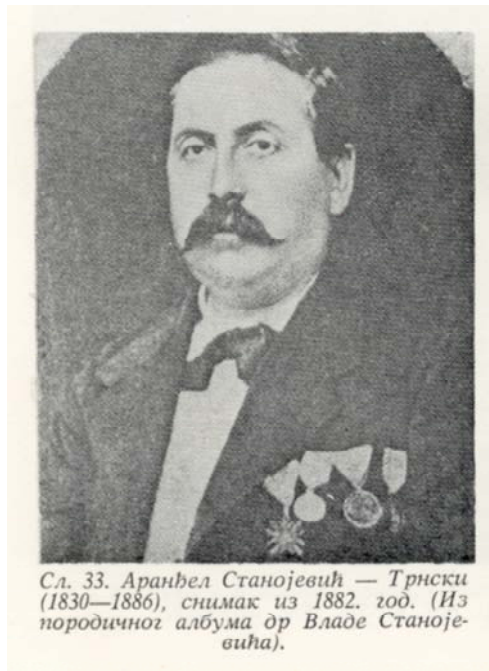

АРАНЂЕЛ СТАНОЈЕВИЋ– ТРНСКИ (1830-1886)

Сл. 33. Аранђел Станојевић — Трнски (1830—1886), снимак из 1882. год. (Из породичног албума др Владе Станојевића).

Аранђел Станојевић Трнски

У борби за ослобођење Србије од петвековног ропства под Турцима, истакли су се многи српски патриоти који су дали значајан допринос овој борби. Један од њих је свакако и Аранђел Станојевић–Трнски. Као угледан грађанин Трна и Знепоља који одлуком Берлинског конгреса од јуна 1878. године нису ушли у састав Србије, он се пресељава у Пирот. Читав свој живот посветио је борби за унапређење пиротског краја и побољшање услова живота Срба у њему. Образован, утицајан, одржавао је блиске везе са најпознатијим

личностима српског политичког и културног света. Његов живот и рад обележили су једну епоху у историји пиротског краја. Ова биографија¹ коју је написао његов син, познати српски политички радник и дипломата прве половине XX века, Фотије А. Станојевић, представља право сведочанство о томе.

¹ Архив Србије, *Споменица Аранђела Станојевића Трнског*, ВАРИА (V), 3657.

"Из књига, из изјава најме-
родавнијих фактора, из званичних
докумената, из новина и из часописа,
као и од људи, Аранђелових
савременика, зна се и утврђен је
значај и велика политичка и нацио-
нална појава, Аранђела Станојевића-
Трнског, народног великана.

Зна се, такође, да је он и као
човек био велика и светла фигура,
благородан, племенит човек, добро-
твор сиротиње.

Рођен је у селу Клисуре, неда-
леко од града Трна, од оца Станоја и
мајке Станике. Над самом клисуром,
између реке Јерме на једном проплан-
ку, 1830. године, 15. септембра Аран-
ђел је угледао свет у дому својих
предака: Николе, Стевана, Гиге, Хај-
дук Апостола, побратима Хајдук Вељ-
ка Петровића и оца Станоја. Родио
се у том дому поред једног студеног
кладенца, поред кога цвета једна
јабука, која се путем својих младица,
филдана, подмлађивала, одржавала и
рађала у току од 120 година, а можда
и данас, рађа, јединствено дивне,
слатке јабуке.

А, ту, поред кладенца и поменуте
благородне воћке, виде се и данас ост-
таци дома у коме се родио: Аранђел,
његове сестре: Велика и Драгуна, и,
браћа: Никола, Златко и Милан.

Шездесетих година прошлог века,
настало је Ново Доба, нов рад, нова,
тешка национална борба.

Међутим, Златко је пострадао; сру-
шила га свирепа судбина. За четири
дана умиру му четири млада сина,
четири дивна крина. Немогући да се
одваја од гробова своје деце, које је
покосила дифтерија, и, он, сам, траги-
чно свршава.

А, Аранђел, Никола и Милан, силазе
из Клисуре у Трн, да би били што
ближе центру, одакле се водили на-

родни послови у шездесетим и седам-
десетим годинама прошлог века, а где
је Аранђел, деценијама био Председа-
тељ Знепоља и Трна.

Уз помоћ своје браће и других
националних људи, Аранђел се свом
својом душом, ретком памећу посве-
ћује народним бригама. Он постаје
велики ауторитет, народни љубимац,
народни вођ, херој, војвода.

Као човек био је обдарен челичним
здрављем, леп, отмен господин, беле
масти, са црном косом, брижљиво
очешљан с леве на десну страну гла-
ве, на два дела очешљану. Он носи
кратке, црне бркове.

А, као имућан човек, он се успешно
креће и ради за опште добро и за
народну, српску срећу.

Са својим држањем и својим радом,
улевао је код сваког, највећи респект.
А, за време свог народног рада на
терену, у народу, за време устаничких
операција и за време вођења ослобо-
дилачког рата, он је увек носио своје
бело, као снег бело, Знепољско одело,
са широким црвеним појасом, са
астраганском шубаром на глави, са
чизмицама од јухта на ногама, са
мартинком о рамену а о бедрима но-
сио је сабљу, поклон кнеза Михајла.
Ишао је на хату, своме Арапу.

Висок, не претерано, не мршав, не
гојазан, прав, он је отмена фигура,
која је сваком импоновала. Чист, у
свему чист, увек обријан.

У Пироту, Нишу, и у Београду, у
салонском оделу, са полуцилиндером
на себи, а у свечаним приликама, и са
цилиндером на глави, са рукавицама
на рукама, он је увек ишао досто-
јанствено, неусиљено, одмерено, увек
љубазно отпоздрављао пролазнике,
који су му се с поштовањем клањали
и скидали своје капе пред њим. Кад

пролази пиротском чаршијом, грађани, дућанције, устају на ноге. Био је благородан, племенит човек. Чинио је само добра, никада, никоме зла. Сиротињу је помагао и капом и шаком. А, о празницима, о Божићу, Ускрсу, и о нашој слави, светом Арханђелу Михајилу, ниједна сиромашна, пиротска породица, није остала без мрса, без хлеба, без печенице, сирочад, сиромашна деца, без одела, без обуће. Није само једна сиромашна породица у Пироту била, о којој се Аранђел у целисти није старао и бринуо, сиромашну децу школовао. Спасевао је људе и читаве породице. Невине је вадио из апсе, штитио оне који незаслужено страдају и пате. Он је такође, Аранђел, и ако не са дипломом Правног факултета, био савесан, редак, примеран судија пиротског, окружног суда. Странке су суду прилазиле с поверењем, с уверењем, да ће доћи до своје Правде. Најтежи случајеви спорова, обично су завршавани братским, измирењем парничних страна. Карактер, какав се само може наћи у Вуковим народним песмама, чврст, светао, сјајан, непоколебљиве воље, Аранђел је био човек, велики човек.

Аранђел Станојевић–Трнски-озбиљан, он није марио шалу; никад га нисам видео да се смеје, али сам га, једном приликом, видео како плаче: умрла му је унука, породични подмладак, мало дете његовога најстаријег сина, једног од најчеститијих људи на земаљској кугли, Јована и снахе му, добре Калијопе, умрла: Јеглица. Пред самртним одром Младенца, човек нежна срца, благородне душе, Аранђел плаче, јеца и својом белом марамицом, брише сузе своје. Са тугом у срцу, ја и данас као да га гледам, како сузе рони. –Четрдесетих

и педесетих година прошлог века школован у Цариграду, перфектно је владао турским, француским и грчким језиком.

Интересовао се и спољном политиком и догађајима у Иностранству. Радо је читао своје новине "Српску независност". Историју Српског народа и Општу историју света, знао је на изуст.

Волео је музику и песму, а понекад, у највећем, породичном интимитету, пред својом породицом, отпевао је своју омиљену, Клисурско-Знепољску песму: "Пошла Румена рано на воду, по месечини, по хладовини, лице да мије, грло да хлади, хај! Леле, леле, по месечини, по хладовини, лице да мије, грло да хлади, по месечини, по хладовини."

Пријатељи често су га звали у Београд да га виде, да га чују. Био је добар говорник, интересантан козер, не тривијалан. Наши историчари и државници: и господин Јован Ристић, господин Панта Срећковић и господин Стојан Бошковић, часовима слушали су га са највећом пажњом. Он им је говорио о Торлацима и о Шоповима све до Искра и даље од Искра, говорио о Дрману и о Куделину, о Косову о кнезу Лазару, султану Мурату и Милошу Обилићу, говорио о браћи Дејановићима Константину и Драгашу и о њиховој војводини за време цара Душана; говорио и о борбама Хајдук Вељка Петровића на Старој планини и на њеним огранцима, о Хајдук Вељку за кога Ранке тврди, да је био из Крајине и да је он, Вељко, био највећи херој нашег Првог устанка.

Говорио им је још о Наполеоновим ратовима и о његовој Березини, о Ростопчину, који је запалио Москву, говорио и о рату

Суварова пред стенама града Исмајила, на Дунаву, говорио о Турцима нарочито, које је добро познавао. Говорио је нашим поменутиим историчарима према подацима из турских извора, што је особито интересовало и г. Ристића и г. Срећковића и г. Бошковића. Једном приликом, при растанку са г. Ристићем, са нагласком, Аранђел му каже: "Доста си работил, одмори се малко. Дојди у Враниште да се одмориш." Господин Ристић, љубазно одговара: "Хвала, Аранђеле! Сигурно, првом приликом."

Концем октобра 1886. године, Аранђел је поново у посети својих београдских пријатеља. Једног дана, он прелази у Панчево, и, тамо, купује два дивна, млада Зеленка: "Демира и Селима." Са њима се враћа у Београд, иде у Пирот. 5. новембра 1886. године, Аранђел стиже у овај град, 6. новембра путује у Враниште, на своје имање, да се 7.ог истог месеца врати натраг, јер нам је 8. новембра Слава, слава светог Архангела Михајила, слава светог Михајила Гаврила.

Али пре него је био кренуо из Београда за Пирот, Аранђел је, на молбу пиротске општине, поручио и купио једна мртвачка кола, за пренос мртваца у Пироту. Путујући у Враниште 6.ог новембра, недалеко од села Сопота, под једним брегом, иза једног завијутка, у благишту леже свиње. Кола наиђоше, свиње се поплашише, Демир и Селим још више; срушише се у Нишаву. Кола поломљена; коњи остадоше без ногу, кочијаш угруван.

Аранђел искочио из кола, али повређен. Црева у питању. На рабацким колима која су наишла, он стигне у Враниште; сутра-дан се враћа у Пирот, на кочијама, које се

целим путем дрмусају, те болест погоршају. Тешко болестан, Аранђел прославља своју славу дочекује и испраћа своје драге госте. Није ни слутио, да ће му прослава те славе, бити последња на свету.

Надајући се да ће болест проћи, лекаре не зове.

Једне тешке болесничке ноћи, око поноћи, мој тата из своје болесничке собе улази у дечију собу. Висок са рукама на болесним леђима, он, са уздасима, прилази својој деци; прекрсти нас и тихо рече:

"Боже мили Боже, чувај ми и штити моју милу дечицу." Прекрсти нас још једном, и, полако се враћа у своју болесничку собу, уверен да нас није пробудио. Није приметио да сам ја будан, није знао да ја не спавам и да се на коленима, целе ноћи Богу молим: да ми оца спасе.

Међутим, болест не пролази. Криза! Дај лекаре! Ови исекоше, извадише црева! Видео сам у легену ова.25. новембра 1886. године, ујутру, у моме дому рекоше ми да хитно позовем проту, господина Димитрија Цветковића, да оца причести. Њега нема ни код куће и у цркви. Пронађох га на славу окружног начелника г. Миће Љубибратића. "Господине прото, молим, брзо, мој тата издише, мој тата умире! Покорно молим да ми оца причестите!" Он, г. прота на брзу руку, пресече начелников славски колач и долете Аранђелу. Отворих му врата од болесничке собе. Г. прота виде мог оца како лежи у кревету, па га, болно, упита:

"Шта је, мој драги Аранђеле, шта је то с тобом?" Овај ћути, нема снаге да говори, само проту тужно погледа, својим крупним, својим благим и питомим очима.

У својој 56. години, Аранђел је издахнуо. Мој теча Димитрије Цакић, које све време Аранђелове болести ни за тренутак болесника није остављао, хитно тражи од Аранђелове снахе добре Калијопе, да одело Ранђелу донесе. На вратима од собе, ја одело пољубих. Аранђела обукоше у салонско одело. На дугачком столу у салону положише његово мртво тело. Сутра-дан, 26. новембра, пратња, сахрана његова, Аранђелов погреб. Мртвачка кола, која је он у Београду, за рачун пиротске општине, купио, стигла у Пирот, 25. новембра. Каква случајност?! Каква игра судбине,? Да први који ће се на њима пренети ди цркве и до гробља буде Аранђел!! Тачно у два часа поподне, мање тридесет минута, кола стају пред кућом, преко пута од Нове гимназије и окружног суда, одмах до чесме. Аранђела положише у мртвачки сандук; пријатељи мене подигоше да оца целивам. Пољубих га у његово хладно чело и у десну руку, која беше прекрштена на грудима, држећи њоме једну малу икону светог Архангела Михајила и стручак босиока, јер је Аранђел целог свог века босиљак волео. Најугледнији пиротски грађани, изнесоше мртво Аранђелово тело у ковчегу, положише у мртвачка кола. Пратња треба да крене, али не миче. Са запаљеним воштаницама, цео је Пирот на ногама. Стигла су и сва села пиротског округа, да оададу последњу почаст Аранђелу, да се сени његовој поклоне, да га отпрате до његове вечне куће, до његовог гроба.

Народ закрчио улице. Најзад, с тешком муком, спровод креће, али једва. Стиже се у саборну цркву. Сви

пиротски свештеници из свих пиротских села врше опело. Протојереј г. Димитрије Цветковић, у цркву држи посмртно слово Аранђелу, али, говор не заврши, плаче, јеца, сузе теку.

У пет часова поподне, из Саборне цркве спровод креће ка гробљу.

У Пазару, поред чесме, пред Основном школом, кола стају.

Председник првостепеног суда, господин Добросав Стојановић, држи говор, погребно слово при светлости лампе. И он плаче. И он јеца. Говор завршава читањем телеграма господина Јована Ристића, телеграм саучешћа, упућеног покојниковој породици, чији је текст овај:

"Синовима покојног Аранђела Станојевића –Трнског. Пирот.

"Са свима пријатељима дубоко учествујем у вашој тузи и жалости.

"Ви губите доброг оца, а ми, губимо ретка, изредна пријатеља, а наша отаџбина губи мудра и полезна грађанина.

"Губитак осетан.

"Нека му је лака земља, коју је помагао ослободити". Јован Ристић ср. 25. новембра 1886. године, у десет часова пре подне, земља је отворила своја недра, да својим крилима загрли посмртне остатке свог великог сина.

Тачно у 8 часова у вече, 26. новембра 1886. године при светлости гасних лампи и упаљених воштаница, спуштени су да се у гроб одморе.-

Нека би Бог, Аранђеловој великој души подарио рајска насеља."

Фотије А. Станојевић

Београд

20. маја 1950. године.

Сл. 30. Аранђел Станојевић Трски са породицом, Пирот 1882. До њега лево је његова жена Солунка, која у руци држи слику одсутног сина Станоја, доле седи син Фотије. Стоје, с лева на десно: снаха Калиопа са ћерком Марицом, кћер Јевгенија, синови Глигорије и Јован (Из породичног албума др Владе Станојевића).

Аранђел Трски са породицом